

Tożsamość Łodzi

(założenia programu budowania definicji tożsamości Łodzi)
maj 2005

Spis treści:

A. Wstęp.

1. Co to jest „Tożsamość”? Odniesienie pojęcia „tożsamości” do miasta, jakim jest Łódź?
2. Dlaczego Łodzi jest pilnie potrzebne stworzenie definicji jej tożsamości?
3. Obszary funkcjonowania i istnienia miasta, dla których definicja tożsamości Łodzi jest niezbędna.

B. Elementy definicji tożsamości Łodzi

1. Zakres merytoryczny
2. Struktura zapisu

C. Program budowania definicji „Tożsamości Łodzi”

D. Program wprowadzania definicji w obieg społeczny

E. Harmonogram i koszty

A. Wstęp

a) Co to jest „Tożsamość”? Odniesienie pojęcia „tożsamości” do miasta, jakim jest Łódź?

Tożsamość – to zespół cech przynależnych danemu zjawisku¹ i stanowiących o jego wyjątkowości i niepowtarzalności. Poszczególne cechy czy ich elementy mogą być takie jak u innych, ale ich zbiór i wzajemna konfiguracja tworzą układ niepowtarzalny i jedyny (np. można powiedzieć, że o tożsamości organizmu biologicznego decydują kod genetyczny i genotyp)²

Definicja tożsamości czegoś – to opis jego cech i elementów, ich wzajemnych powiązań i zależności. To nazwanie i opisanie „czegoś” w jego wyjątkowości i szczególności³

Odniesienie pojęcia „tożsamości” do miasta, jakim jest Łódź?

Tożsamość rozumiemy jako zespół cech charakterystycznych dla tego miasta. Miasto jest strukturą skomplikowaną, pojęcia je opisujące muszą się, więc odnosić do wielu możliwych do opisanego i nazwanego elementów je tworzących. Muszą, więc opisywać tkankę materialną (domy, ulice, zieleń, również uwarunkowania geograficzne i przyrodnicze itd.) jak i wszystko to, co odnosi się do ludzi tworzących społecznie miasto (zależności socjologiczne, emocjonalne, świadomościowe, kulturowe), więc to, co tworzy sferę niematerialną

b) Dlaczego Łodzi pilnie jest potrzebne stworzenie definicji jej tożsamości?

Łódź jest dzisiaj miastem przerażająco wręcz zdeintegrowanym, i to w dwóch najistotniejszych aspektach:

przestrzennym – spójne historyczne centrum o charakterze wielkomiejskim (w granicach kolei obwodowej) i przypadkowo rozrzucone wokół osiedla mieszkaniowe (Retkinia, Widzew, Olechów i Teofilów) o charakterze suburbiów i „antymiejskiej” strukturze zabudowy.

świadomościowym – głównie manifestującym się wyraźnie odczuwalnym brakiem tzw. „dumy bycia Łodzianinem”⁴, czyli tzw. „patriotyzmu lokalnego”, „identyfikacji z miastem”

Stan ten ma swoje przyczyny w historii Łodzi. Miasto zostało stworzone przez cztery narodowości współistniejące jedynie ze sobą, ale nie tworzące wspólnej, jednolitej

¹ „Zjawisko” – tutaj, coś co można określić jednym pojęciem, samodzielny byt. Może to być konkretny człowiek, przedmiot, obiekt, lub bardziej skomplikowana struktura np. naród, państwo, czy miasto.

² Z tych powodów w przyrodzie (w tym i materialnej działalności człowieka) jest praktycznie niemożliwe wystąpienie dwóch zjawisk o identycznej tożsamości – czyli tożsamych. Pełna identyczność występuje jedynie w obszarach teoretycznych czy abstrakcyjnych, np. w matematyce oznacza równość – identyczność dwóch elementów (np. obu stron równania). W odniesieniu do zjawiska jakim jest miasto raczej rozumiemy „tożsamość” - jako „specyficzność, wyjątkowość, niepowtarzalność”

³ Najprostszym rodzajem definicji tożsamości funkcjonującym społecznie jest „Dowód tożsamości”, czyli dowód osobisty, paszport. Zawiera opis takich cech jak: imię i nazwisko, wzrost, kolor oczu, włosów, adres zamieszkania, narodowość, zatrudnienie i numery społecznej identyfikacji (PESEL). Te informacje występujące razem opisują społeczną niepowtarzalność jednostki.

⁴ Tzw. „Duma z bycia członkiem danej społeczności (zazwyczaj związana też z miejscem zamieszkania) jest oceniana we współczesnych rozważaniach europejskich jako **niezbędny** składnik powodzenia procesów rewitalizacji regionów upadających

społeczności (zbyt krótki okres współistnienia). Można powiedzieć, że żyły „obok siebie”. Ta bezkonfliktowa współpraca trwała zbyt krótko, by się zespolić. Na nieszczęście narodowości które stworzył Łódź odeszły w konsekwencji II Wojny Światowej, definitywnie przecinającej ciągłość ewolucji społeczeństwa Łodzi.

Po II Wojnie Łódź została zasiedlona przez nowych mieszkańców nie mających w sobie tradycji „życia w mieście”. Poprzez zaniedbanie i świadome dezintegrujące społeczeństwo działania propagandowe („ważniejszy socjalizm od łódzkości”) i przestrzenne (rozwój miasta „na zewnątrz”, na nijakie osiedla) zrobiono wszystko, by nie zbudować w mieszkańcach Łodzi poczucia dużej wartości miasta, w którym mieszkają.

Zły wizerunek Łodzi jako miasta szarego i „bylejakiego” został również skutecznie zakorzeniony w świadomości całego kraju, co nakazywało wstydić się łodzianom swojej „Małej Ojczyzny”.

W wielu kręgach ten stan rzeczy trwa do dzisiaj. Brak poczucia wartości miasta staje się jedną z istotnych przyczyn jego niedorozwoju i trwonienia szans. Ten brak jest fundamentem złych decyzji inwestycyjnych, niewystarczającej promocji zewnętrznej i wewnętrznej, małej atrakcyjności dla ewentualnych przybyszów, powodem ucieczki elit.⁵

Stworzenie i wprowadzenie w społeczne życie definicji Tożsamości Miasta opisującej jego prawdziwą wartość (w każdym aspekcie), obalającą bzdurne i nieprawdziwe, złe mity oraz **tworzącą pozytywną hierarchię ważności** może odwrócić negatywne procesy dezintegracyjne.

Z pewnością zatrzyma również przerażający proces destrukcji historycznej tkanki Łodzi, jakiego doświadczamy przez ostatnie 10 lat.⁶

Definicja Tożsamości Łodzi stworzy niezbędny fundament dla przyjęcia całego historycznego dobra, mądrego działania dzisiaj i pozostawienia dobrego miasta dla następnych pokoleń. To wszystko jest naszym obowiązkiem.

Wobec niekorzystnych, zasygnalizowanych wyżej zaszczości, def. tożsamości Łodzi powinna być użyta w procesie zmiany świadomości Łodzian i stanowić fundament realizacji strategii wewnętrznej promocji wszelkimi możliwymi narzędziami miasta i województwa. Definicja Tożsamości Łodzi powinna też stanowić produkt wyjściowy dla decyzji inwestycyjnych i planistycznych oraz programowania rozwoju miasta. Będzie również stanowić podstawę programów promowania miasta na zewnątrz.

Opracowanie i przyjęcie opisywanego dokumentu da możliwość ciągłego, konsekwentnego i spójnego rozwoju Łodzi przez kolejne zespoły kierujące miastem. A co za tym idzie da również racjonalne ramy dla działań doraźnych i krótkoterminowych wymuszanych potrzebą chwili, czyniąc z nich element składowy konsekwentnego procesu. Położyłoby to kres przyczynkarskości i „alertowości” dotychczasowych działań w Łodzi, często wzajemnie sprzecznych.

Spójna i pozytywna definicja Łodzi byłaby również przydatna regionowi, województwu łódzkiemu („dobra stolica – dobry region”)

c) Obszary⁷ funkcjonowania i istnienia miasta, dla których definicja tożsamości Łodzi jest wręcz niezbędna.

⁵ Wymienione tu niedostatki świadomości są udziałem nawet środowiska łódzkich architektów, wielu radnych, urzędników i animatorów życia kulturalnego

⁶ Obie Wojny Światowe i okres państwa komunistycznego nie zniszczyły w Łodzi tylu zabytków co obecne pokolenie

⁷ należy zaznaczyć, że wyznaczone tu obszary wchodzą ze sobą w relacje i wzajemnie na siebie oddziałując czynią w praktyce mniej czytelne podziały.

1. sfera materialna⁸

- ochrona zabytków
- procesy rewitalizacyjne
- planowanie rozwoju miasta
- regulacja struktury komunikacyjnej
- regulacja infrastruktury technicznej
- strategie inwestycyjne

2. sfera mentalna

- Promocja zewnętrzna i wewnętrzna
- strategie turystyki
- strategie działań kulturowych Łodzi i regionu
- regionalna strategia edukacji

3. sfera społeczna

- planowanie i prognozowanie struktury zamieszkania
- organizacja struktury zatrudnienia
- programy przeciwdziałające patologiom społecznym.⁹

B. Elementy definicji tożsamości Łodzi

a) Zakres merytoryczny

Tożsamość miasta musi składać się z dwóch członów wzajemnie ze sobą splecionych i na siebie oddziaływujących: historii i współczesności.

- Historia: tradycja miasta, jako wiedza o jego przeszłości oraz jako materialna pozostałość tkanki miejskiej (kamienice, ulice, parki).¹⁰ Prawdopodobnie nie uda się odbudować ciągłości kulturowej, ale należy użyć opisu historii do budowy świadomości pozytywnego mitu „niezwykłej Łodzi” i poczucia dumy (identyfikacja) współczesnego mieszkańca z byciem „spadkobiercą” (następuje tu zamiana pojęcia „kontynuator” na „spadkobierca”) tak znakomitej tradycji. Najważniejsza pozostałość historii to zabytkowe miasto, które w przypadku Łodzi zajmuje ogromny obszar (objęty tzw. koleją obwodową) o zróżnicowanej strukturze. Tutaj należy się oprzeć na opisie zawartym w „Studium Uwarunkowań Miasta Łodzi”. Jednak następnie należy na niego nałożyć system wartościowania godny współczesności.¹¹ Ten, szczęśliwie w obecnej Europie, bardzo pozytywnie ocenia dorobek XIX i pocz. XX wieku

⁸ W całym opisywanym obszarze proces powstawania definicji jak i w efekcie ona sama pozwoliłyby przeanalizować w jakim stopniu są wykorzystywane istniejące regulacje prawne szczebla państwowego, regionalnego i gminnego (np. ustawa o ochronie dóbr kultury, zabytków i opiece nad zabytkami) i jakie należałoby powołać regulacje szczebla regionalnego i gminnego by uratować, wzmocnić i rozwinąć ważne składniki tożsamości Łodzi. Definicja byłaby też pomocna przy powstawaniu wielu ważnych dokumentów jak np. plany miejscowe czy ewidencje konserwatorskie – które obecnie obejmują zbyt małą ilość obiektów

⁹ Wymieniona powyżej lista jest wywoławczą i może być oczywiście rozszerzona

¹⁰

- „Zerwanie z tradycją prowadzi nieuchronnie do utraty własnej tożsamości kulturowej, a to jest równoznaczne z alienacją jednostek i dezintegracją zbiorowości” *zaKorzenie 1/1998*
- „Dla człowieka wykorzenionego wszystkie kultury są jednako obce i obojętne, nie można więc mówić w jego przypadku o „tolerancji”, tylko o braku własnej tożsamości” (*tamże*)
- Łodzi potrzebny jest proces „invention of tradition” (odkrywanie tradycji – Eric Hobsbawam)
- Szacunek do przeszłości świadczy o kulturze społeczności

¹¹ „Miejsca szczególnie w mieście wymagają unikalnego traktowania. Mają swoje własne kody i napięcia kompozycyjne, ukryte wymiary i energie, a także sprzeczności. Projektowanie ich w obszarze wymaga ich odkrywania i poznawania. Trzeba wsłuchiwać się w nie, bo świadomość specyficznych dla danego miejsca

- Należy się tutaj skupić na maksymalnym rozsądnym wykorzystaniu dla obecnych i przyszłych pokoleń tego co pozostawiła historia. Ta pozostałość, wbrew bzdurnym mitom (np. że remontowanie i przekształcanie jest droższe od zburzenia i budowania od nowa) daje się znakomicie wykorzystać. Należy zweryfikować i adoptować przydatne teorie rozwoju miast (np. energooszczędna i ekologiczna teoria „rozwoju miasta do środka”)
Współczesność – czyli to czym żyje obecnie miasto (czytaj – jego mieszkańcy) z trzeźwą oceną problemów, osiągnięć i potrzeb.
Koniecznością „współczesności” jest również określenie narzędzi dla stworzenia możliwie najlepszych warunków życia w mieście i zamiany „konfliktów interesów” na „świadomość współżycia”, a pozostałość historii wykorzystać jako atut w strategii rozwoju.
- Definicja tożsamości Łodzi musi zawierać w sobie odniesienia do wszystkich składowych tworzących miasto:
 1. Czynniki materialne – przestrzeń, architektura
 2. Czynniki mentalne – świadomość mieszkańców, kultura
 3. Czynniki społeczne – oceny demograficzne, socjologiczne
 Ponadto każdy z ww. czynników musi być poddany procedurze badawczej, zawierającej następujące etapy:
 1. Analiza – opisanie, nazwanie, „tego co jest”
 2. Hierarchia ważności – określenie co jest dla miasta najistotniejsze, a co mniej ważne – ten aspekt jest podstawowy przy rozwiązywaniu konfliktów
 3. Mobilność – określenie elementów stałych - niezmiennych, fundamentalnych i elementów ulegających zmianom
 4. Prognozowanie – wytyczne ram dla kierunków rozwoju
 5. Samoregulacja – określenie pola bezpiecznych zmian i o ile to możliwe reguł (przepisów) ewoluowania

b) Struktura zapisu

Definicja tożsamości Łodzi w ostatecznej postaci powinna stanowić zwarty i niezbyt obszerny dokument. Powinny go jednak uzupełniać odwołania zawierające wyjaśnienia, informacje bazowe i źródłowe, potrzebne definicje. Ten materiał pomógłby nie tylko w zrozumieniu i wyjaśnianiu wątpliwości, ale przede wszystkim pozwalałby na mądrą kontynuację i spójne ewoluowanie definicji w czasie.

Szczególnie ważne i wydobyte nawet szczególną formą zapisu powinny być aspekty wykorzystania **zasobów historii dla współczesności, przyjęte hierarchie ważności** oraz określenie **elementów stałych i zmiennych**¹².

głębokich, złożonych odniesień kontekstualnych jest najlepszym przewodnikiem znalezienia trafnej koncepcji projektowej. Trafnej, bo pozbawionej schematyzmu, pełnej różnorodnych wątków i odniesień, bogatej i złożonej. Notabene źródłosłowem złożoności jest złożość, a z obfitości złóż można, należy –czerpać” Jacek Krenz *Tożsamość miasta – między chaosem a złożonością*

¹² Np. należy wprowadzić i sprecyzować oczywiście, a ciągle na różny sposób kwestionowane, takie determinanty układu urbanistycznego (również kulturowego) jak nadrzędność roli centrum (tkanki historycznej) w jego obrębie i szczególność obszaru ul. Piotrkowskiej

C. Program budowania definicji „Tożsamości Łodzi”

- „Prowizorium” – Ponieważ miasto znajduje się w ciągłym procesie przemian należy działać natychmiast, bowiem wiele zjawisk ma w ostatnim okresie charakter negatywny¹³. Do czasu powstania pełnej definicji tożsamości miasta należy stworzyć pierwszą skrótową jej formę możliwie szybko – np. jesienią 2005 będącą wskaźnikiem kierunku działań bieżących (np. rewitalizacyjnych, powstrzymujących destrukcję) czy promocyjnych, a jednocześnie odnośnikiem do dyskusji nad formą ostateczną definicji.

W miesiącu u października 2005 można zorganizować sympozjum ekspertów i naukowców, którego efektem byłyby taka właśnie „prowizoryczna” – czyli tymczasowa definicja tożsamości Łodzi i wytyczne dla ostatecznego opracowania.

- Pełne opracowanie musi wciągnąć do współpracy środowiska naukowe i profesjonalne z takich dziedzin jak urbanistyka (w tym komunikacja), architektura, historia, konserwacja, historia kultury, antropologia kultury, socjologia, geografia, ekonomia (w tym zarządzanie miastem), ekologia. Ważna jest też współpraca w zakresie zbierania informacji i oczekiwań urzędników gminy, organizacji społecznych. Kolejne opracowywane etapy powinny być prezentowane mieszkańcom i przedyskutowane. Powstawanie definicji jest koordynowane i zarządzane wspólnie przez Fundację Ulicy Piotrkowskiej i Wydział Prognoz i Analiz przy ścisłym współdziałaniu Prezydenta Miasta i Komisji Rady Miejskiej oraz wydziałów: Promocji Turystyki i Współpracy z Zagranicą, Biura Rozwoju Przedsiębiorczości i Miejsc Pracy, Urbanistyki i Architektury, Edukacji, Wojewódzkiego i Miejskiego Konserwatora Zabytków oraz stowarzyszeń i organizacji pozarządowych.

W ramach działań tak zdefiniowanego ośrodka realizacji programu są typowane podmioty i osoby realizujące określone fragmenty zadań, odbiór prac, ustalanie terminów i opracowywanie budżetu

a) Program powinien zawierać następujące etapy:

1. zebranie analiz i opis stanu obecnego¹⁴
2. przyjęcie „prowizorium” – efekt sympozjum ekspertów – jednoczesne przyjęcie środków zaradczych powstrzymania destrukcji najbardziej zagrożonych elementów ważnych dla tożsamości miasta¹⁵.
3. określenie zadań i ich realizatorów branżowych
4. konsultacje społeczne
5. przyjęcie i zredagowanie ostatecznej formuły dokumentu
6. przyjęcie definicji tożsamości Łodzi przez Radę Miasta jako dokumentu bazowego opisującego miasto

¹³ Przykładem niezadowolającym jest rozwój pilotażowego „Zintegrowanego Programu Rewitalizacji”, niespotykana dotychczas destrukcja zabytkowych fabryk, zagrożenie funkcjonowania handlu w centrum, głównie na Piotrkowskiej hipermarketyzacją i związanymi z nią tzw. galeriami i „pasażami handlowymi”, niezadowolające efekty promocji miasta i pobudzania gospodarczego, niedorozwój turystyki

¹⁴ Należy tu również wykorzystać dorobek istniejących opracowań np. „Studium uwarunkowań Miasta Łodzi”, przydatne analizy Programu Prorevita i inne

¹⁵ Mowa tu o **niszczeniu obiektów zabytkowych, degradacji ul. Piotrkowskiej** spowodowanej hipermarketyzacją

D. Program wprowadzania definicji w obieg społeczny

- Ponieważ świadomość tożsamości Łodzi u jej mieszkańców praktycznie nie istnieje zaszczerpanie jej jest zadaniem pilnym i powinno być realizowane już od momentu ogłoszenia potrzeby tworzenia programu.
- Promocję definicji tożsamości Łodzi należy prowadzić przy współpracy z mediami od zaraz. Będzie ona potrzebna również do konsultacji społecznych. Media mogą również stanowić forum dyskusyjne. Silne i niezbędne włączenie łódzkich gazet, ośrodka TV i rozgłośni radiowych już w proces powstawania definicji, samo w sobie stanie się istotnym składnikiem edukacji mieszkańców.
- Stwierdzenia i hierarchie wartości zawarte w definicji powinny być wyznacznikiem konsekwencji działań urzędów gminy i regionu
- Definicja powinna stać się punktem wyjścia do stworzenia szerokiego programu edukacyjnego realizowanego chociażby następującymi narzędziami¹⁶:
 - Imprezy masowe z elementami ukazującymi tradycję czy pozytywny wizerunek miasta
 - Programy edukacyjne dla szkół również z elementami konkursowymi
 - Programy turystyczne dla Łodzi
 - Strategia wydawnicza (samo budowanie definicji ukaże partnerów dobrze przygotowanych merytorycznie do dalszej współpracy)
 - Programy stymulowania realizacji prac dyplomowych i studialnych związanych z tożsamością Łodzi w uczelniach

E. Harmonogram i koszty

2005 – maj - ogłoszenie publiczne potrzeby tworzenia definicji tożsamości Łodzi

2005 – wrzesień–październik – realizacja symposium wypracowującego „Prowizorium” oraz tymczasowych programów powstrzymujących destrukcję kluczowych elementów Łodzi (np. zabytki, ul. Piotrkowska)

2005 – październik – powołanie w Fundacji Ulicy Piotrkowskiej „biura tworzenia definicji tożsamości Łodzi”

2005 – listopad-grudzień – wybór podmiotów i profesjonalistów współtworzących program i uruchomienie części analiz

2006 - marzec – zamknięcie etapu analiz i rozpoczęcie tworzenia definicji

2006 – maj – zakończenie prac, opublikowanie dokumentu

Przez cały wymieniony okres powinna być prowadzona działalność promująca, edukacyjna i konsultacyjna

Koszty

Przeznaczone na Program środki zdecydują o tempie i poziomie merytorycznym jego realizacji. Finansowanie może być wieloźródłowe, lecz jego główny trzon wydaje się pozostawać w powinności gminy. Ponieważ tworzenie definicji daje się podzielić na bloki problemowe i etapy w czasie, podobną strukturę może mieć finansowanie.

¹⁶ Część z wymienionych tutaj działań jest realizowana, jednak nie mają one charakteru skoordynowanej i konsekwentnej polityki.